

Wybory niekonkurencyjne w Polsce – wyniki badań terenowych*

Paweł Stępień
Uniwersytet Łódzki

Michał Pierzgalski
Uniwersytet Łódzki

<https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.1.04>

Słowa kluczowe: wybory niekonkurencyjne, *uncontested seats*, wybory lokalne, samorząd terytorialny

Abstrakt: W wyborach demokratycznych zdarza się, że na skutek zgłoszenia tylko jednego kandydata zostaje przeprowadzony plebiscyt – jest to tzw. elekcja niekonkurencyjna (ang. *uncontested election*). W artykule przedstawiono wyniki badań terenowych nad zjawiskiem wyborów niekonkurencyjnych wójtów, burmistrzów, prezydentów miast (WBP), dokonano triangulacji metod – dane zebrane w terenie poddano jakościowemu opracowaniu, a następnie wnioski z realizacji terenowej skonfrontowano (tam, gdzie to oczywiście możliwe) z danymi zastanymi (Państwowej Komisji Wyborczej oraz Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego). W analizie jakościowej zastosowano dwupoziomowe kodowanie zmiennych oraz podejście indukcyjne, natomiast w analizie ilościowej regresję logistyczną oraz metody graficzne (wykresy pudełkowe i mapy). Wyniki przeprowadzonych badań pokazują, że wyborom niekonkurencyjnym sprzyjają: duży margines zwycięstwa urzędującego WBP w elekcji poprzedzającej elekcję niekonkurencyjną, jego zwycięstwo w I turze głosowania, wielkość gminy (rozumiana jako liczba mieszkańców) oraz subiektywnie pojmowane zadowolenie mieszkańców ze zrealizowanych w gminie inwestycji.

* Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu pt. „Wybory niekonkurencyjne jako aberracja demokracji proceduralnej: dlaczego obywatele nie chcą kandydować w wyborach?”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki; Umowa nr UMO-2017/27/N/HS5/01898 dotycząca projektu badawczego nr 2017/27/N/HS5/01898.

Paweł Stępień

Dr, politolog, pracownik badawczo-dydaktyczny zatrudniony w Katedrze Systemów Politycznych na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Członek Zespołu Badań Wyborczych UŁ. Zainteresowania badawcze: systemy i zachowania wyborcze, samorząd terytorialny.
e-mail: pawel.stepien@wsmip.uni.lodz.pl

Michał Pierzgalski

Dr, politolog i ekonomista, pracownik badawczo-dydaktyczny zatrudniony w Katedrze Systemów Politycznych na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Kierownik Zespołu Badań Wyborczych UŁ. Zainteresowania badawcze: systemy i zachowania wyborcze, metodologia nauk społecznych.
e-mail: michal.pierzgalski@wsmip.uni.lodz.pl

Wprowadzenie

W sytuacji gdy w państwach demokratycznych do wyborów zgłasza się bardzo mała liczba kandydatów, może dojść do zjawiska znanego w naukach społecznych pod nazwą wyborów niekonkurencyjnych (ang. *uncontested hellertion/uncontested seats*). Jest to sytuacja skrajna, w której liczba zgłoszonych kandydatów nie przekracza liczby mandatów możliwych do zdobycia (Michalak, Sokala, Uziębło, 2013: 278). Wówczas albo w ogóle nie dochodzi do aktu głosowania (wszyscy zarejestrowani kandydaci uzyskują mandaty z mocy prawa), albo organizuje się swego rodzaju plebiscyt, w którym „wybór” jest ograniczony do wskazania opcji „tak” lub „nie” przy nazwisku jedyne kandydata. Wybory niekonkurencyjne napotykamy pod różnymi szerokościami geograficznymi. I tak np. w Islandii spośród dwudziestu rozegranych po 1945 roku elekcji prezydenckich aż w dziesięciu przypadkach urzędujący prezydent nie miał żadnego konkurenta; podobna sytuacja zaistniała pięciokrotnie w Irlandii (Antoszewski, 2019). Wybory niekonkurencyjne występują też w takich demokracjach, jak Stany Zjednoczone, Australia czy Wielka Brytania na różnych szczeblach wyborczej rywalizacji (Converse, Clausen, Miller, 1965; Caramani, 2003; Sharman, 2003; Rallings, Thrasher, Denver, 2005; Lay i in., 2017; Lindell, 2017; Aggarwal, Dahiya, Prabhala, 2019).

Przyczyny wyborów niekonkurencyjnych nie są dobrze rozpoznane w literaturze. Większość badaczy zgodnie jednak zdaje się dostrzegać niekorzystny wpływ jednomandatowych okręgów wyborczych (JOW-ów) na poziom konkurencyjności wyborów (Squire, 1989; 1992; 2000; Wrighton, Squire, 1997; Sharman, 2003; Konisky, Ueda, 2011; Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015; Flis, Stolicki, 2017). Zgodnie z tym paradygmatem w JOW-ach ma silnie działać tzw. przewaga konkurencyjna (ang. *incumbency advantage*) kandydatów-inkumbentów, która z kolei ma skutecznie odstraszać potencjalnych konkurentów od zamysłu kandydowania (Gelman, King, 1990; Cox, Morgenstern, 1995). Zresztą chyba nieprzypadkowo większość odnotowanych na świecie przypadków elekcji niekonkurencyjnych ma miejsce w państwach kręgu anglosaskiej kultury polityczno-prawnej, w których JOW-y są zasadniczym filarem systemu wyborczo-partyjnego (Butler, Penniman, Ranney, 1981). Również badania poświęcone wyborom lokalnym w Polsce zdają się potwierdzać negatywny wpływ JOW-ów na

zjawisko wyborów niekonkurencyjnych; tzw. *uncontested seats* występują głównie w wyborach wójtów/burmistrzów/prezydentów miast (gmina z mocy prawa tworzy jednomandatowy okręg wyborczy) (Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015; Mazurkiewicz, 2021) oraz w wyborach organów uchwałodawczych w małych gminach (w gminach do 20 tys. mieszkańców obowiązuje system *First Past the Post*) (Flis, Stolicki, 2017; Gendźwiłł, 2020; Stępień, 2021).

W artykule analizujemy wybory niekonkurencyjne w elekcjach wójtów, burmistrzów, prezydentów miast (WBP). Uważamy, że zjawisko *uncontested seats* w tych wyborach stanowi dobrą egzemplifikację umacniania przez gminnych włodarzy na przestrzeni lat swoich pozycji, zgodnie z logiką działania *incumbency advantage* (przewagi konkurencyjnej) w okręgach jednomandatowych (Squire, 1989; Ansolabehere, Snyder, 2002: 315; Cox, Katz, 2002: 132–135; Hogan, 2004). Zresztą literatura poświęcona przewadze konkurencyjnej w wyborach WBP jest bardzo ekstensywna (Gendźwiłł, 2015; Bartnicki, 2016; 2017; 2019; Flis, Gendźwiłł, Stolicki, 2018; Turska-Kawa, Wojtasik, 2020), a pojawiające się wyjaśnienia sugerują potencjalną istotność JOW-ów (Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015; Flis, Stolicki, 2017; Mazurkiewicz, 2021; Stępień, 2021). Jest jednak pewien mankament dotychczasowych badań – większość z nich bazuje wyłącznie na danych zastanych, a więc referowane pomiary mają głównie charakter ilościowy (Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015; Bartnicki, 2019a); dotyczy to również badań prowadzonych w innych państwach demokratycznych (Wrighton, Squire, 1997; Sharman, 2003). Zdecydowanie rzadziej do analizy zjawiska *uncontested seats* stosuje się podejście jakościowe, oparte na zebranych w terenie materiale analitycznym (Stępień, 2021; Mazurkiewicz, 2020; 2021).

W opracowaniu wybory niekonkurencyjne badamy z wykorzystaniem podejścia mieszanego – jakościowo-ilościowego; dokonujemy triangulacji metod – dane zebrane w terenie poddajemy jakościowemu opracowaniu, a następnie wnioski z realizacji terenowej konfrontujemy (tam, gdzie to oczywiście możliwe) z danymi zastanymi za pomocą prostych analiz statystycznych. Do badań terenowych wytypowaliśmy gminy, w których zjawisko wyborów niekonkurencyjnych wystąpiło w 2018 roku. Kierowaliśmy się regułą, aby w poprzednich cyklach wyborczych (tj. 2002): 1) miały miejsce wybory niekonkurencyjne albo 2) przewaga konkurencyjna wójtów sprowadzała się do względnie dużego marginesu zwycięstwa nad kontrkandydatami (> 10 pp.). Rezultaty badań terenowych prezentujemy za pomocą zestawień tabelarycznych oraz selekcji cytatów, natomiast przy analizie ilościowej stosujemy model regresji logistycznej oraz metody graficzne (wykresy pudełkowe i mapy). Wyniki, które otrzymaliśmy, pokazują, że wyborom niekonkurencyjnym sprzyjają: duży margines zwycięstwa urzędującego WBP w elekcji poprzedzającej elekcję niekonkurencyjną, jego zwycięstwo w I turze głosowania, wielkość gminy (rozumiana jako liczba mieszkańców) oraz subiektywnie pojmowane zadowolenie mieszkańców ze zrealizowanych w gminie inwestycji.

Artykuł został podzielony na sekcje. W pierwszej osadzamy problem wyborów niekonkurencyjnych w teorii demokracji oraz dokonujemy przeglądu literatury, uwzględniając rozpoznane przyczyny zjawiska niekonkurencyjności elekcji w skonsolidowanych demokracjach. Następnie formujemy pytania i hipotezy badawcze. W drugiej sekcji omawiamy sposób przeprowadzenia badań terenowych

i prezentujemy ich wyniki. W kolejnej konfrontujemy wyniki realizacji terenowej z danymi zastanymi oraz poddajemy je dyskusji. W podsumowaniu odpowiadamy na hipotezy i pytania badawcze oraz wskazujemy możliwy kierunek dalszych eksploracji naukowych.

Problem *uncontested seats* w teorii demokracji

Elekcje, w których liczba kandydatów jest mniejsza bądź równa liczbie mandatów w okręgu wyborczym, nazywane są wyborami niekonkurencyjnymi (Michalak, Sokala, Uziębło, 2013: 278). W kontekście teorii demokracji (Sartori, 1994; Dahl, 1995; Schumpeter, 1995) zjawisko to może jawić się jako pewna aberracja, czyli odstępstwo od reguły, zgodnie z którą w wyborach powinna brać udział możliwie duża liczba kandydatów. Tymczasem pojęcie konkurencyjności elekcji stanowi pewien stan pożądany (możemy powiedzieć – typ idealny), mogący napotkać w praktyce politycznej na poważne trudności implementacyjne. Na przykład skonsolidowane demokracje mogą cierpieć na chroniczny niedobór kandydatów (Squire, 1989; 1992; 2000; Wrighton, Squire, 1997; Sharman, 2003; Konisky, Ueda, 2010; Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015; Flis, Stolicki, 2017; Stępień, 2021), a względnie duża konkurencyjność może z powodzeniem cechować systemy autorytarne (Diamond, 2002; Levitsky, Way, 2002). W przypadku państw takich jak Rosja czy Białoruś rządzący często „pompują” konkurencyjność elekcji, sztucznie zgłaszając marionetkowych kandydatów, aby pod tym pretekstem zapewnić reżimowi pozór demokratyczności systemu. Fakt dużej konkurencji wyborczej nie rozstrzyga oczywiście o tym, że możemy włączyć takie państwa bezwiednie do demokratycznej rodziny; warunkiem niezbędnym są tutaj równe i przejrzyste zasady sprawiedliwej rywalizacji dla wszystkich uczestników procesu wyborczego (Nohlen, 2004: 25).

Powyższy problem zdaje się zauważać Giovanni Sartori w pracy pt. *Parties and Party Systems* (2005: 193–194). Spostrzegł on, że istnieje fundamentalna różnica pomiędzy normatywnie definiowaną „rywalizacją” (ang. *competition is a structure, or a rule of the game*) a empirycznie mierzoną „konkurencyjnością” elekcji (ang. *competitiveness is a particular state of the game*). Według niego ocena formalnych (czyli normatywnych) aspektów rywalizacji stanowi punkt wyjścia do oceny „empirycznej” konkurencyjności. W tym kontekście monopol na rynku wyborczym (tj. brak konkurencji politycznej) można zaakceptować wyłącznie w warunkach demokratycznych, np. jako przejaw konsolidacji sceny politycznej, ale nawet wtedy brak konkurencji traktuje się jako sytuację sporadyczną, niepożądaną (Sartori, 2005: 193–197). Oczekuje się raczej, że przynajmniej śladowa konkurencyjność zawsze będzie miała miejsce, np. taka minimalna konkurencyjność będzie występować, gdy liczba kandydatów w wyborach będzie o 1 większa niż liczba mandatów możliwych do zdobycia (Cox, 1999). Taką optykę zdają się przyjmować również polscy badacze systemów wyborczych (Antoszewski, Herbut, 1997: 19–20; Skotnicki, 2007: 14; Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015: 65; Flis, Stolicki, 2017: 255).

Brak kontrkandydatów nie przekreśla zatem demokratycznego charakteru samego procesu wyborczego. Podstawowe funkcje wyborów demokratycznych (tj. legislacyjna, władzotwórcza, kreacyjna) nadal są przez wybory niekonkurencyjne realizowane, nawet jeśli można formułować w tym zakresie

pewne wątpliwości (Stępień, 2021: 60–62). Minimalistyczne podejście Sartoriego do problemu konkurencyjności elekcji ma jednak zaletę – pozwala na odróżnienie, przynajmniej w sensie formalnym, wyborów konkurencyjnych od wyborów niekonkurencyjnych wyłącznie na podstawie kryterium liczby kandydatów przypadających na mandat. Jesteśmy jednak świadomi, że istnieją alternatywne sposoby operacjonalizacji pojęcia „konkurencyjność” elekcji (Jackman, 1987; Blais, Dobrzyńska, 1998; Endersby, Galatas, Rackaway, 2002; Franklin, 2004; Blais, Lago, 2009: 95). Przykładem odmiennej operacjonalizacji jest potraktowanie formalnie konkurencyjnych elekcji jako „niekonkurencyjnych” w sytuacji, gdy mimo istnienia wielu możliwości wynik wyborów przechyla się wyraźnie na korzyść jednego z kandydatów (Franklin, 2004: 56–57; Cox, Fiva, Smith, 2020: 168–170). Taki wyścig może być uznany za „niekonkurencyjny” jeszcze przed otwarciem lokali wyborczych, nawet jeśli liczba kandydatów może stwarzać iluzję prawdziwej konkurencji¹.

Wśród badaczy zjawiska wyborów niekonkurencyjnych dominuje przekonanie, że za niski poziom konkurencyjności elekcji odpowiadać ma przewaga wyborcza inkumbentów nad pretendenciami, czyli tzw. zjawisko *incumbency advantage* (Squire, 1989; Ansolabehere, Snyder, 2002: 315; Cox, Katz, 2002: 132–135; Hogan, 2004; Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015). Zgodnie z założeniem tej tendencji ubiegający się o reelekcję czerpią korzyści z zajmowanego stanowiska, są częściej niż ich konkurenci eksponowani w mediach i mają lepszy od nich dostęp do zasobów instytucjonalnych (Gelman, King, 1990; Cox, Katz, 1996; Lee, 2008; Redmond, Regan, 2015; Bartnicki, 2018); w rezultacie częściej i z większą przewagą wygrywają wybory, odstraszać lub nawet eliminując całkowicie konkurencję (Ansolabehere, Snyder, 2002). Badania prowadzone w państwach demokratycznych dowodzą, że wybory niekonkurencyjne odnotowuje się najczęściej w okręgach jednomandatowych (Squire, 1989; 1992; 2000; Wrighton, Squire, 1997; Sharman, 2003; Konisky, Ueda, 2010; Lindell, 2017; Flis, Stolicki, 2017; Stępień, Pierzgalski, 2022), w których to właśnie przewaga konkurencyjna ma najsilniej rezonować (Cox, Morgenstern, 1995; Carey, Niemi, Powell, 2000; Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015). Zresztą nie bez powodu w politologii amerykańskiej wyjaśnienie *uncontested seats* wiąże się z takimi zmiennymi, jak (dwo)kadencyjność, bliskość zwycięstwa (ang. *closeness/margin of victory*), wielkość okręgu wyborczego (ang. *district magnitude*) czy wysokość diety (ang. *member pay*) (Wrighton, Squire, 1997). Jak zauważa celnie badacz zjawiska Peveril Squire (2000: 142), potencjalni kandydaci dokonują racjonalnej kalkulacji – biorą udział w wyścigach, w których mają szansę wygrać, lecz rezygnują z wyścigów, w których ich perspektywy są słabsze. Z tej przyczyny w literaturze stosuje się dystynkcję na okręgi bezpieczne (ang. *safe districts*) i okręgi dużego ryzyka (ang. *toss-up districts*) dla inkumbenta, co ma stanowić punkt odniesienia do szacowania wyborczych szans kontrkandydatów (Franklin, 2004). W tym kontekście niezwykle istotne są: tendencja do największej renty inkumbenckiej przy pierwszej reelekcji (ang. *first-term incumbency bonus*) i największe szanse dla pretendencji w wyścigach rozgrywanych w formule *open race* (Squire, 1989: 284).

1 Zauważmy, że starcie wyborcze pomiędzy dwoma kandydatami o względnie podobnym poparciu może generować dużą niepewność rozstrzygnięcia, podczas gdy konkurowanie „silnego” inkumbenta z grupą kilku „słabszych” oponentów może być z góry przesądzone. Mark Franklin (2004) do omówienia tej sytuacji stosuje pojęcie „niepewności” wyborczego rozstrzygnięcia (ang. *uncertainty of the outcome*), a Gary Cox (2020) „wagi” ostatecznego wyniku (ang. *importance of the outcome*).

Efekt inkumbenta (German, King, 1990; Cox, Katz, 1996; Lee, 2008; Trounstone, 2011; Redmond, Regan, 2015; Jankowski, Müller, 2021) wydaje się silnym predyktorem wyborów niekonkurencyjnych (Rallings, Thrasher, Denver, 2005; Kjaer, 2007; Gendźwiłł, 2017; Bartnicki, 2019a; Mazurkiewicz, 2021). W literaturze sygnalizuje się jednak równie istotny wpływ czynników idiosynkratycznych, których moc eksplanacyjna ograniczona jest do konkretnych państw. Na przykład w Stanach Zjednoczonych obserwuje się zróżnicowania poziomu konkurencyjności elekcji na osi Północ–Południe² (Converse, Clausen, Miller, 1965; Wrighton, Squire, 1997), a w Australii pomiędzy regionami o odmiennych doświadczeniach historycznych (Sharman, 2003: 693). Podobne zróżnicowania regionalne występują w Wielkiej Brytanii, w której dysproporcje w poziomie konkurencyjności elekcji są wynikiem utrwalonego podziału socjopolitycznego (ang. *cleavage*) miasto–wieś (Rallings, Thrasher, Denver, 2005; 394–395). Jak twierdzi Colin Rallings, zjawisko *uncontested seats* w Wielkiej Brytanii jest zdecydowanie bardziej powszechne na terenach wiejskich niż w miastach, z uwagi na dominującą w tych pierwszych rolę kandydatów niezależnych³. Do podobnych wniosków skłaniać może analiza wyborów niekonkurencyjnych do rad gminnych w Polsce (Stępień, 2021; Stępień, Pierzgałski, 2022).

Do katalogu przyczyn zjawiska możemy również zaliczyć rozpoznany w Australii osobliwy sposób funkcjonowania partii politycznych (Sharman, 2003), a także właściwy dla amerykańskiej sceny politycznej problem gerrymanderingu (Basham, Polhill, 2005; Abramowitz, Alexander, Gunning, 2006). Badacze przyczyn zjawiska na poziomie lokalnym próbują doszukiwać się w istnieniu tendencji klientelistycznych (Caramani, 2003); w Indonezji, w miastach Pati oraz Jayapura, ma dominować klientelizm typu biznesowego, który ma uzależniać finansowo lokalnych polityków od przedsiębiorców, a przez to odcinać opozycję od środków potrzebnych na kampanię wyborczą (Lay, Hanif, Rohman, 2017). W przypadku polskich wyborów lokalnych wątek klientelizmu jest szczególnie często podnoszony (Gendźwiłł, 2017; Bartnicki, 2019a), z tym zastrzeżeniem, że w przypadku Polski niekoniecznie musi chodzić o klasyczne zależności finansowe, ale o dostęp inkumbentów do ważnych zasobów informacyjnych – na przykład do stałego rejestru wyborców (Bartnicki, 2019b). W tym kontekście istotne jest również to, że w Polsce w wyborach rad gminnych w zależności od wielkości wspólnoty politycznej stosowane są różne systemy wyborcze, co dodatkowo urozmaica analizowany problem.

W literaturze można znaleźć również dowody potwierdzające ścisły związek wyborów niekonkurencyjnych z większościami systemami wyborczymi (Wrighton, Squire, 1997; Sharman, 2003; Konisky, Ueda, 2010; Lindell, 2017). Szczególnie ciekawe wnioski można wyciągnąć z analizy wyborów lokalnych w Wielkiej Brytanii. Okazuje się, że w Szkocji, Irlandii Północnej oraz Walii zastąpienie systemu wyborczego FPTP systemem pojedynczego głosu przechodniego (STV) doprowadziło do całkowitej eliminacji problemu mandatów niekonkurencyjnych (Simon, 2019) – co ciekawe, nastąpiło to już w pierwszej elekcji po reformie (Bogdanor, 2011). Wiemy także z badań, że JOW-y odpowiadają

2 W USA większą liczbę mandatów niekonkurencyjnych obserwuje się w stanach tradycyjnego Południa (Karolina Południowa, Missisipi, Georgia, Luizjana, Alabama, Floryda, Teksas, Wirginia, Tennessee, Arkansas, Karolina Północna).

3 Odpowiedź Colina Rallingsa, politologa z Uniwersytetu Plymouth, na pytanie przesłane drogą elektroniczną – archiwum prywatne.

za większą liczbę mandatów niekonkurencyjnych, bo siła odstraszenia politycznej konkurencji działa tam bardziej spektakularnie niż w przypadku okręgów wielomandatowych (Cox, Morgenstern, 1995).

Jeśli chodzi o przyczyny wyborów niekonkurencyjnych na poziomie lokalnym w Polsce, badacze zdają się zgodni co do istotności czterech zasadniczych zmiennych: małej liczby ludności gminy (Gendźwiłł, 2020), wiejskiego charakteru jednostki terytorialnej (Stępień, Pierzgalski, 2022), istnienia przewagi konkurencyjnej (Bartnicki, 2016; Gendźwiłł 2017; Mazurkiewicz, 2021) i stosowania okręgów jednomandatowych (Stępień, 2021). Warto zauważyć, że przyczyny wyborów niekonkurencyjnych zależą również od rodzaju przeprowadzanej elekcji. I tak na przykład poziom konkurencyjności wyborów radnych gminnych jest warunkowany głównie poziomem konkurencyjności wyborów WBP – tzn. elekcja niekonkurencyjna wóldarza gminy pociąga za sobą dużą liczbę radnych niekonkurencyjnych i odwrotnie – duża liczba kandydatów w wyborach WBP wzmaga konkurencyjność elekcji do rady (Stępień, Pierzgalski 2022). Z kolei w przypadku wyborów WBP za główną przyczynę mandatów niekonkurencyjnych uważa się rosnącą przewagę konkurencyjną inkumbentów (Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015). Rzeczywiście, jeśli spojrzymy na dane surowe, tylko podczas ostatnich wyborów (2018) prawie 80% wójtów zwyciężyło już w I turze głosowania, a 68% rozpoczęło drugą, trzecią, czwartą lub piątą kadencję (Gajdos, 2018). Adam Gendźwiłł, Tomasz Żółtak i Jakub Rutkowski, próbując wyjaśnić problem słabnącej konkurencji, piszą:

Wiele komitetów nie wystawia kandydatów, bo istnieje w Polsce *incumbency advantage* lub – posługując się ewangelicznym odniesieniem, zaproponowanym kiedyś przez Roberta Mertona – reguła św. Mateusza, w myśl której „wszelkiemu mającemu będzie dane i obfitować będzie, a temu, który nie ma, i to, co się zda mieć, będzie wzięte od niego”. Wyniki naszych analiz pokazują m.in., że przewaga urzędujących liderów lokalnych widoczna jest nie tylko podczas wyborów (gdy dostają więcej głosów niż inni kandydaci), ale również przed wyborami, na etapie rejestracji kandydatów (Gendźwiłł, Żółtak, Rutkowski, 2015: 77).

Ustalenia oparte na danych ilościowych nie wyczerpują całego katalogu przyczyn zjawiska. Wyznaczają jednak główny kierunek dalszej eksploracji. Dzieje się tak, ponieważ na podstawie danych zastanych nie jesteśmy w stanie zidentyfikować przyczyn, które wykraczają poza dostępne w bazach danych zmienne. Dane zebrane w trakcie badań terenowych stanowią natomiast materiał jakościowo nowy, który niekoniecznie musi znajdować systematyczne potwierdzenie w badaniach ilościowych; mimo to jest uważany za istotny dla analizowanego problemu badawczego przez mieszkańców in-dagowanej społeczności.

W tym artykule przedstawiamy wyniki badań terenowych, które nie tylko uzupełniają lukę w wiedzy na temat wyborów niekonkurencyjnych w wyborach lokalnych, ale także mówią o tym, jak mieszkańcy badanych jednostek postrzegają problem elekcji niekonkurencyjnych. Co istotne, badania terenowe są coraz częściej stosowane w studiach nad wyborami (Ananth, 2007), również w kontekście analizy wyborów lokalnych w Polsce (Bartnicki 2016).

Jak zauważa Earl Babbie:

[...] jako badacz terenowy rzadko znajdziesz się w sytuacji, gdy twoim zadaniem będzie towarzyszyć precyzyjnie sformułowana hipoteza, którą trzeba poddać testowaniu. Częściej będziesz starał się zrozumieć toczący się proces, którego nie można przewidzieć z góry (Babbie, 2013: 322).

Jednak z uwagi na potrzebę ustrukturyzowania badań sformułowaliśmy następujące pytania badawcze:

P1: Czy przewaga konkurencyjna inkumbentów jest uważana przez respondentów za istotną przyczynę niekonkurencyjnych elekcji WBP?

P2: Czy identyfikowane przez respondentów przyczyny zjawiska znajdują systematyczne potwierdzenie w danych zastanych?

Do sformułowanych pytań badawczych postawiliśmy następujące hipotezy:

H1: Respondenci wskazują, poprzez własne operacjonalizacje, przewagę konkurencyjną WBP jako główną przyczynę wyborów niekonkurencyjnych.

H2: Identyfikowane przez respondentów przyczyny można potwierdzić, analizując dane ilościowe.

Badania jakościowe – metody

Przy projektowaniu realizacji terenowej posiłkowaliśmy się 32-elementową listą kontrolną COREQ, zaproponowaną przez Allison Tong, Petera Sainsbury’ego i Jonathana Craiga (2007). Choć nie jest ona wolna od mankamentów (zob. Buus, Perron, 2020), pozwala na metodyczne raportowanie badania terenowego. Poniżej prezentujemy wypełnioną listę w formie opisowej, a formalną listę kontrolną zamieszczamy w aneksie.

*

Badania terenowe zrealizowaliśmy w gminach, które stwarzały sposobność zdobycia możliwie pełnej i aktualnej wiedzy o wyborach niekonkurencyjnych WBP. Stąd, typując gminy do badania, posłużyliśmy się dobozem celowym, który opierał się na dwóch podstawowych założeniach:

- 1) z uwagi na obiektywne ograniczenia retrospekcyjne respondentów (tj. trudność przy odtwarzaniu odległych w czasie zdarzeń) poszukiwaliśmy gmin, w których zjawisko wyborów niekonkurencyjnych wystąpiło podczas ostatniej elekcji (tj. w 2018 roku);
- 2) aby wyodrębnić możliwie jednolitą grupę wizytowanych jednostek, typowaliśmy gminy, w których w poprzednich cyklach wyborczych (tj. 2014, 2010, 2006 2002) a) miały miejsce wybory niekonkurencyjne albo b) przewaga konkurencyjna wójtów sprowadzała się do względnie dużego marginesu zwycięstwa nad kontrkandydatami (> 10 pp.).

W wyniku powyższej procedury ostatecznie wytypowaliśmy dwanaście gmin podobnych pod względem przewagi konkurencyjnej, ale jednocześnie wewnątrz zróżnicowanych pod względem takich cech, jak wielkość gminy, jej typ (miejska, wiejska/miejsko-wiejska), położenie geograficzne oraz wielkość wydatków inwestycyjnych *per capita*. Badania terenowe zostały zrealizowane w latach 2020–2022 w okresie wiosenno-letnim; zasadniczy etap badań poprzedził także jeden wyjazd o charakterze pilotażowym.

Przy doborze respondentów posługiwaliśmy się tzw. metodą śnieżnej kuli, która – mówiąc najogólniej – polega na wskazywaniu kolejnych respondentów przez indagowanych rozmówców (Babbie, 2013: 213). Dzięki temu zabiegowi dotarliśmy do bardzo zróżnicowanych grup wyborców – od tych dobrze zaznajomionych z sytuacją polityczną gminy, po tych, którzy polityką (szczególnie tą lokalną) mało lub nawet wcale się nie interesują. Wśród indagowanych znaleźli się zatem zarówno wójtowie/burmistrzowie, radni, lokalni liderzy opinii (w tym duchowni), jak i zwykli mieszkańcy, na co dzień z dystansu przyglądający się gminnej rzeczywistości. Respondenci zostali przez nas oznaczeni – w zależności od płci – literą K lub M oraz numerami będącymi kolejnymi liczbami naturalnym (1, 2, 3 itd.). Przy prezentowaniu wyników badań terenowych będziemy dodatkowo klasyfikować respondentów do jednej z grup, tj. grupy wyborców poinformowanych oraz grupy wyborców nieinformowanych (więcej na ten temat w kolejnej sekcji).

W terenie wykorzystaliśmy technikę wywiadów pogłębionych, semiestrukturyzowanych (IDI). Wywiady zostały zaprojektowane wstępnie na około godzinę. Jednak z uwagi na różnorodny zasób wiedzy respondentów na temat specyfiki lokalnego życia politycznego i dostępność czasową długość wywiadu była skracana lub wydłużana w zależności od potrzeb. Każdy z wywiadów był rejestrowany za pomocą dwóch urządzeń rejestrujących: dyktafonu oraz rejestratora komputerowego. Respondenci byli proszeni o wyrażenie zgody na nagranie przed rozpoczęciem wywiadu. W razie odmowy odstępowano od rejestracji rozmowy i sporządzano na bieżąco odręcznie notatki. Badanie przebiegało bez obecności osób trzecich, głównie w miejscu zamieszkania respondenta, chyba że z uwagi na warunki lokalowe nie było to możliwe (wówczas z reguły umawiano się w innym miejscu umożliwiającym swobodną rozmowę). Podczas rozmów respondenci byli proszeni o wyłączenie telefonów komórkowych i udzielanie odpowiedzi zgodnych z prawdą. Zostali również poinformowani, że badanie jest anonimowe, a tożsamość respondenta i nazwa ich gminy są bezwzględnie chronione tajemnicą badawczą. Wywiady zostały ponadto zabezpieczone hasłem, do którego dostęp mają autorzy artykułu. Działania te (przede wszystkim zaś te informacyjne) podjęliśmy w celu zapewnienia respondentom poczucia możliwie pełnej anonimowości, a przez to uzyskania od nich wartościowych informacji o analizowanym zjawisku.

Jeśli chodzi o przebieg wywiadu, nie miał on ściśle określonego scenariusza, choć pytania kierowane do respondentów oscylowały wokół ogólnie przyjętej agendy – byli oni pytani głównie o wybory WBP, potencjalną konkurencję, frekwencję wyborczą, ocenę działań wójta, lokalną elitę polityczną/opozycję, zainteresowanie mieszkańców sprawami bieżącymi. Przede wszystkim jednak ankier zadawał pytania o to, dlaczego urzędujący WBP nie miał w ostatnich wyborach konkurencji oraz o możliwość wystąpienia kontrkandydatów w nadchodzących wyborach (2023). W ramach procedury

weryfikacyjnej na koniec każdego wywiadu respondenci byli proszeni o enumeratywne wyliczenie przyczyn zjawiska wyborów niekonkurencyjnych. **Odpowiedzi, które kodowaliśmy, były tylko tymi odpowiedziami, które respondent potrafił samodzielnie zidentyfikować** (bez sugestii ankietera).

W sumie podjęliśmy próbę przeprowadzenia 82 wywiadów, z czego ostatecznie zrealizowaliśmy 61. Zarejestrowaliśmy 46 wywiadów, pozostałe 15 sporządziliśmy w formie notatek. Wywiady z badania pilotażowego nie zostały wliczone do statystyk. Z kodowania oraz raportowania wyników wyłączyliśmy dodatkowo wywiady z osobami, które praktycznie nie udzieliły żadnej odpowiedzi lub udzielały odpowiedzi wymijających/szczątkowych. Ostatecznie do raportowania zaklasyfikowaliśmy 39 wywiadów spełniających kryterium rzetelności.

Badania jakościowe – wyniki

Zanim przejdziemy do omówienia wyników badania, poczyńmy kilka uwag wprowadzających.

W procedurze kodowania wywiadów zastosowaliśmy tzw. podejście indukcyjne (Chandra, Shang, 2019: 91–92) – subkody oraz kody były tworzone i nadawane wypowiedziom respondentów w trakcie odsłuchiwania nagrań i analizowania notatek. Uznaliśmy tym samym, że mało użyteczne w tej analizie byłoby oparcie kodowania na tzw. podejściu dedukcyjnym (*a priori*), polegającym na przypisywaniu kodów na podstawie z góry przyjętego zestawu kategorii. Naszym zdaniem mogłoby to stworzyć zbyt sztywne ramy interpretacyjne, a przez to zafałszować kwantyfikację odpowiedzi. Natomiast dzięki przyjęciu podejścia indukcyjnego byliśmy w stanie uwolnić się od pokusy narzucenia struktury kodów wynikających z analizy wyników badań ilościowych (Gendzwił, Żółtak, Rutkowski, 2015). Jak zauważają Yanto Chandra i Liang Shang:

[...] dla większości badaczy podstawowym powodem stosowania podejścia indukcyjnego jest analizowanie danych w obszarach o ograniczonej wiedzy (np. nowo powstająca dziedzina badania, nowy aspekt lub wymiar zainteresowania w istniejącej dziedzinie lub luka w wiedzy w koncepcji, podejściu lub zjawisku) (Chandra, Shang, 2019: 92).

Jest też inny, być może bardziej prozaiczny powód przyjętej przez nas strategii. Otóż respondenci, z którymi rozmawialiśmy, dysponowali z reguły skąpą wiedzą o wyborach niekonkurencyjnych. Niektórzy rozmówcy nie wiedzieli nawet, że ich wójt w poprzednich wyborach nie miał żadnych kontrkandydatów [sic!]. Pojawiały się także niemałe trudności w identyfikowaniu i wyliczaniu przyczyn zjawiska. Z tym ostatnim zadaniem lepiej radziły sobie osoby związane z lokalnym układem władzy (jak wójtowie/burmistrzowie, radni, urzędnicy) niż ci, którzy na co dzień polityką mało się interesują. Stąd przy raportowaniu częstości kodów klasyfikowaliśmy respondentów do dwóch grup o podobnej liczności: „grupy wyborców dobrze poinformowanych” oraz „grupy wyborców słabo poinformowanych”.

Tabela 1 ilustruje uproszczony sposób tworzenia takich kodów (Chandra, Shang, 2019: 91–94). Wypowiedź – możliwie krótka, kilkuwyrazowa – tworzyła pewien subkod („Nazwa subkodu”), który następnie był przypisywany do bardziej ogólnych kategorii („Nazwa kodu”). Co więcej, przed stworzeniem finalnej wersji drzewa kodowego pozbyliśmy się mniej istotnych subkodów, które nie znalazły systematycznego potwierdzenia w ramach kolejnych indagacji. W rezultacie powstała dwu-poziomowa struktura analityczna oznaczona kolorami. Kolorem zielonym zaznaczyliśmy kody osób zaliczonych do pierwszej, a pomarańczowym do drugiej grupy respondentów – efekty całej procedury można zobaczyć w tabeli 2.

Tabela 1. Wykaz kategorii (kodów) oraz podkategorii (subkodów) zastosowanych w procedurze kodowania wypowiedzi respondentów

Przykłady zakodowanych fragmentów odpowiedzi	Nazwa subkodu	Nazwa kodu
„Potencjalni kontrkandydaci uznali, że wójt ma na tyle dobrą pozycję, na tyle dobrze rządzi gminą, że oszacowali swoje szanse na niewielkie i dlatego nie zdecydowali się kandydować”	Lęk przed porażką z obecnie rządzącym	Przewaga konkurencyjna
„Wygrał w I turze i oni [tj. kontrkandydaci – przyp. P.S.] się zniechęcili”; „ciężko nowemu wejść”	Wygrana obecnego WBP z dużą przewagą głosów w poprzednich wyborach (margines zwycięstwa)	
„Kiedyś byli [kontrkandydaci – przyp. P.S.]; on wygrał; i z wyborów na wybory było ich mniej”	Brak sukcesu kontrkandydatów w poprzednich wyborach	
„On jest tu od zawsze, ludzie się przyzwyczaili”	Długość sprawowanej funkcji	
„Nikt nie kandyduje, bo nikt nie ma szans”	Silna pozycja obecnie rządzącego	
„Osoba wójta”; „wszyscy się go boją, nie wiadomo nawet czemu”	Cechy osobiste wójta	
„Ludzie myślą: niech będzie, jak jest, bo jest dobrze”	Lęk przed zmianą władzy	
„Na terenie gminy K. powstają budynki, powstają chodniki”	Zadowolenie z realizowanych inwestycji przez WBP	Osiągnięcia wójarza
„W gminie dzieje się naprawdę dużo”	Mnogość inwestycji (niekoniecznie ich jakość)	
„Taki jest ludzki, wszyscy go lubią, bo on wszędzie jest”	Aktywność na stanowisku	
„Naprawdę dużo tutaj zrobiła, to było w kiepskim stanie”	Poprawa jakości życia w gminie za rządów obecnego WBP	

Tabela 2 (cd.)

Nazwa kodu	Nazwa subkodu	Grupa wyborców dobrze poinformowanych	Grupa wyborców słabo poinformowanych
Osiągnięcia wóldarza	Zadowolenie z realizowanych inwestycji przez WBP	●●●●●●●●●●●●●●●●	●●●●●●●●●●●●●●●●
	Mnogość inwestycji	●●●●●●	●●●●●●
	Aktywność na stanowisku	●●●●●●	●●●●
	Poprawa jakości życia w gminie za rządów obecnego WBP	●●●●●●	●●●●●●
Ocena wyborcy	Brak czasu	●●●●	●●●●●●
	Zbyt duże wymagania wobec rządzących	●●●●	●●●
	Niskie wynagrodzenie w stosunku do wymagań	●●	
	Brak zainteresowania polityką	●	●
Inne	Wielkość gminy	●●●●	●
	Brak konfliktów lokalnych	●	●
	Typ gminy	●	●
Suma		113	71

Źródło: opracowanie własne.

Przejdźmy do omówienia wyników badań terenowych. Próba kwantyfikacji kodów, ujęta w tabeli 2, zdaje się wyraźnie pokazywać, że istnieją dość duże różnice w percepcji przyczyn zjawiska w zależności od przypisania respondenta do danej grupy indagowanych (zob. liczność kodów – „suma”). W grupie wyborców dobrze poinformowanych dominują wskazania zaliczane do kodu przewagi konkurencyjnej, z kolei w grupie wyborców słabo poinformowanych – te zaliczane do osiągnięć wóldarza gminy.

Okazuje się, że osoby niezwiązane z lokalnym układem władzy w przeważającej części mówiły **wyłącznie** o inwestycjach. Respondenci chwalili wóldarzy za zrealizowanie obietnic wyborczych oraz dostrzegali ogrom zmian w infrastrukturze technicznej gminy (np. drogi, świetlice, place zabaw, oświetlenie etc.). Ich zdaniem działania obecnie rządzącego WBP wyprowadziły gminę z zapaści ekonomicznej, która rzekomo miała miejsce za jego poprzedników. W efekcie w ostatnich wyborach żaden konkurent się nie ujawnił. Jedna z respondentek w taki sposób mówiła o inwestycjach realizowanych w gminie:

Są bardzo duże zmiany, tutaj była gmina, w której przez wiele lat nic się nie działo, nie pozyskiwano żadnych środków zewnętrznych i w momencie, kiedy ona wygrała wybory, był bardzo duży bum inwestycyjny. Ludzi byli zdziwieni, że będzie boisko dla dzieci; [Ona powiedziała – przyp. P.S.] – będzie! Dobra, tak gadacie..., i za chwile to boisko powstaje [...] to był taki szok dla ludzi, że coś jest obiecane i rzeczywiście się to dzieje (K_22).

Zadowolenie z realizowanych przez WBP inwestycji było formułowane bardzo często. Mówili o tym także respondenci z grupy dobrze poinformowanych wyborców. Indagowani zwracali uwagę na rozmiar tych inwestycji oraz ich natężenie w ostatnich latach. Dopytywani przez ankietera potrafili bez problemu wymienić kilka, a nawet kilkanaście przedsięwzięć urzędującego WBP; mieli jednak trudność w wyjaśnieniu, dlaczego inwestycje gminne stanowią tak silną atrybucję sukcesów wyborczych inkumbenta:

Nikt go nie przebija. Tak jak ja na to patrzę, bo jak jest naprawdę, to ja nie wiem; on na ogół tu cały czas coś robi. To jest na ogół do d***, byle jakie i sporo tego, ale działa, działa [...] Pójdzie ktoś do niego po drogę [...], że zawiane, że nie odśnieżają, że nie da się wjechać po deszczu i coś, i pyk zrobił drogę, znalazł fundusze i zrobił drogę; ale droga 2, 3 lata i się rozpadła, ale była i ludziom się to podoba (K_16).

Z kolei odpowiedzi uzyskiwane od respondentów zaliczonych do grupy wyborców dobrze poinformowanych były bardziej precyzyjne – indagowani nie tylko potrafili wyliczyć te przyczyny, ale także wyjaśnić mechanizm stojący za niską podażą kandydatów w wyborach. W tym kontekście najczęściej zwracali uwagę na subiektywny „lęk przed porażką z obecnie urzędującym wójtem” oraz tzw. margines zwycięstwa. W przypadku gdy rozwijaliśmy te wątki w trakcie indagacji, respondenci mówili, że WBP z wyborów na wybory wygrywał z coraz większą przewagą głosów i zbudował na tyle duży dystans do siebie, że nikt obecnie nie chce skazać się na niemal pewną porażkę:

Wygrał w wyborach w I turze, z dużą przewagą chyba nawet, i już w następnych w 2018 w ogóle nie było [kontrkandydatów – przyp. P.S.] (M_6).

Jeden z wójtów, który po raz pierwszy nie miał kontrkandydatów w 2018 roku, podkreślał kilkakrotnie wagę zwycięstwa obecnie urzędującego wójta w I turze głosowania w poprzednich wyborach (2014). W jednej z wypowiedzi w taki sposób opisywał swoją sytuację:

Poprzednie wybory, gdzie miałem dwóch bardzo mocnych konkurentów, czyli było troje kandydatów na urząd wójta, nie było II tury, czyli w I turze wygrałem te wybory (M_29).

Jak wynika z tabeli 2, o istnieniu przewagi konkurencyjnej przekonani byli głównie respondenci związani z lokalnym układem władzy. Wskazywali oni na wiele przewag, które – ich zdaniem – ma mieć ubiegający się o reelekcję wójt. O wiele większy problem w tym zakresie mieli natomiast respondenci zaliczeni przez nas do grupy wyborców słabo poinformowanych, a więc mieszkańcy, którzy na co dzień nie angażują się w lokalne życie wspólnoty samorządowej. Jednak również i oni,

zazwyczaj w sposób intuicyjny, dochodzili do podobnego wniosku. Mówili na przykład, że pokonanie w kolejnych wyborach obecnie urzędującego wójta jest niemal niemożliwe; ich zdaniem, to obawa przed porażką z obecnie rządzącym ma być główną przeszkodą powstrzymującą wejście na lokalny rynek wyborczy nowych kandydatów. Nasi respondenci nie potrafili jednak wyjaśnić, skąd biorą się te obawy, jakie są ich źródła; pomimo tego bez wahania dzielili się z nami dość kategoriowymi stwierdzeniami w rodzaju: „nikt nie ma szans”; „nikt inny tutaj nie wygra”, „[wójt – przyp. P.S.] jest bezkonkurencyjny”. Dzieje się tak, bo – według respondentów – potencjalni kontrkandydaci racjonalizują swoje szanse na podstawie rozmów z sąsiadami i własnego rozeznania nastrojów społecznych – wycofują się, gdy nie widzą perspektyw zwycięstwa z urzędującym WBP, a zaczynają myśleć o kandydowaniu, gdy ocena działań wójta słabnie. Poniżej przykład jednej z takich wypowiedzi:

Potencjalni kontrkandydaci uznali, że wójt ma na tyle dobrą pozycję, na tyle dobrze rządzi gminą, że oszacowali swoje szanse na niewielkie i dlatego nie zdecydowali się kandydować (M_49).

Ta dość prosta diagnoza sytuacji dobrze wpisuje się w hipotezę sformułowaną ponad dwadzieścia lat temu przez Squire'a, badacza wyborów niekonkurencyjnych w Stanach Zjednoczonych. Dowodził on mianowicie, iż kandydat zachowuje się racjonalnie w tym sensie, że szacuje swoje szanse i wycofuje się z wyścigów wyborczych, które z góry są skazane na porażkę (Squire, 2000: 142). Po przeprowadzonych wywiadach możemy uzupełnić tę hipotezę o nowy wątek – potencjalni kandydaci racjonalizują swoje szanse na podstawie zrealizowanych przez inkumbenta inwestycji, niekoniecznie oceniając ich finansową zasadność czy jakość wykonania. Ważna jest ich wszechobecność, mnogość, widoczność (zob. liczba subkodów w kategorii „osiągnięcia wóldarza”). W tym sensie pojawia się pytanie, czy obserwowana w Polsce przewaga konkurencyjna WBP nie jest wypadkową dynamicznego rozwoju gospodarczego kraju; dobra koniunktura gospodarcza (która trwała do trzeciej dekady XXI wieku) stwarza bowiem możliwości realizowania wielu inwestycji, nawet tych niemających głębszego uzasadnienia ekonomicznego. Jeden z wójtów analizowanych gmin, podkreślając wagę inwestycji dla sukcesu wyborczego, mówił:

Często jestem w spięciach z miejscowymi działaczami, którzy np. chcą huśtawek cztery [niezrozumiałe – przyp. P.S.] albo jakieś inne zabawki, na które nie ma, założmy, pieniędzy. Pobudowałem 13 placów zabaw; wie Pan co – rdzewieją [...] mają pięć urządzeń na ćwiczeniach, chcą szóste [...] Ludzie są nieracjonalni [...]. Świetlic mamy 9, ja nie mam co z nimi robić (M_37).

Oprócz czynników zaliczanych do kategorii przewagi konkurencyjnej oraz osiągnięć wóldarza (w tym głównie jego polityki inwestycyjnej) respondenci zdecydowanie rzadziej wskazywali na czynniki instytucjonalne, takie jak wielkość gminy, jej typ czy wysokość wynagrodzenia WBP. Ponownie świadomość tych czynników była większa w grupie wyborców dobrze poinformowanych. Tutaj kilka razy respondenci sami wskazywali właśnie na wielkość gminy jako kryterium obiektywnie kształtujące konkurencyjność elekcji. Porównywali rywalizację wyborczą w ich gminie do rywalizacji w dużych miastach, gdzie konkurencyjność wyborów jest istotnie większa:

My nie jesteśmy populacją kilkudziesięciu tysięcy ludzi, gdzie może się jak gdyby wyłonić grupa [...] Tutaj nas jest tylko 3800 dusz i niekiedy jest trudno znaleźć chętnego (M_9).

[...] bo w takich gminach niedużych [ludzie – przyp. P.S.] widzą, co jest robione, kto co robi; w miastach dużych często jest tak, że nawet nie znają gościa [burmistrza/prezydenta – przyp. P.S.]. U nas jak startuje kandydat, to go wszyscy znają wręcz po imieniu [...] Ten nasz [wójt – przyp. P.S.] długo jeszcze będzie rządził (M_6).

Uderzająca była też skłonność respondentów do usprawiedliwiania małej aktywności mieszkańców w swoich gminach. Najczęściej w tym kontekście przewijały się dwa rodzaje argumentów. Pierwszy to brak czasu na aktywność społeczno-polityczną, skupienie na własnych sprawach; drugi – zbyt duże wymagania stawiane przez wyborców rządzącym. Roszczeniowość elektoratu ma – w opinii respondentów – studzić zapał ludzi do podejmowania aktywności samorządowej. Bezpieczniej jest z dystansu przyglądać się gminnej rzeczywistości i ograniczyć swoją rolę obywatelską do krytykowania władzy:

Ludziom to najlepiej gadanie wychodzi, ale sami nic od siebie [...] Lubią krytykować od tak, za wszystko. Nikt nie lubi być krytykowany, a na burmistrzowej się wszystko skupia (K_31).

Badania terenowe przyniosły kilka ważnych obserwacji. Po pierwsze, brak kandydatów wiązany był z faktem, że WBP w poprzednich wyborach wygrywał dużą przewagą głosów i – co podkreślano wielokrotnie – najczęściej w I turze głosowania. Po drugie, ocena inwestycji, często subiektywna, stanowiła silną atrybucję cech osobistych WBP (głównie jego skuteczności oraz aktywności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych). Po trzecie, obawiano się porażki, a więc kalkulowano własne szanse wyborcze głównie na podstawie skali zrealizowanych przez inkumbenta inwestycji. Po czwarte, wielkość gminy była czynnikiem obiektywnie warunkującym rozmiar lokalnej klasy politycznej.

Podejście ilościowe – metody

Badanie ilościowe, które przeprowadziliśmy, w założeniu było badaniem weryfikującym badanie jakościowe. Miało na celu konfrontację wniosków z badania jakościowego z danymi zastanymi.

W analizie wykorzystaliśmy dane z 2018 i 2014 roku, pochodzące z dwóch źródeł: 1) witryny internetowej Państwowej Komisji Wyborczej (PKW) (arkusze danych o wyborach samorządowych) oraz 2) Banku Danych Lokalnych GUS (BDL GUS). Na ich podstawie skonstruowaliśmy bazę zawierającą rekordy o wyborach niekonkurencyjnych WBP w 2018 roku, rozszerzoną o wiele charakterystyk. W bazie znalazły się zatem, jako zmienne niezależne, także dane z wyborów 2014 roku.

W analizie zastosowaliśmy model regresji logistycznej opisany wzorem:

$$P(Y = 1|x_1, x_2, \dots, x_k) = \frac{e^{(\beta_0 + \beta_1 x)}}{1 + e^{(\beta_0 + \beta_1 x)'}}$$

gdzie Y jest binarną zmienną zależną (która przyjmuje wartość 1 lub 0), β_0 i β_1 to współczynniki regresji dla zmiennych niezależnych x , a e to błąd oszacowania.

W naszym modelu zmienną zero-jedynkową (zależną) jest zmienna opisująca zdarzenie wystąpienia wyborów niekonkurencyjnych WBP (1 – wybory plebiscytowe, 0 – wybory z liczbą kandydatów większą lub równą 2). Z kolei dobór predyktorów do modelu jest próbą operacjonalizacji kodów z badania jakościowego. Zmienne objaśniające (x_1, x_2, x_k) włączone do modelu to:

- 1) *margines_zwycięstwa* – zmienna opisująca różnicę (proc.) pomiędzy zwycięskim a pierwszym przegranym kandydatem w wyborach WBP w 2014 roku (zmienna PKW dla 2014);
- 2) *tura* – zmienna czynnikowa; przyjmuje wartość 1, jeżeli elekcja WBP w 2014 roku została rozstrzygnięta w I turze, a 0, jeżeli mandat przydzielono w II turze głosowania (kategoria referencyjna) (zmienna PKW dla 2014 roku);
- 3) *wydatki_drogi* – zmienna ilościowa opisująca udział wydatków w budżecie gminy na drogi publiczne w wydatkach ogółem w 2018 roku (zmienna BDL GUS dla 2018 roku);
- 4) *log2_ludność* – zmienna ilościowa opisująca liczbę mieszkańców w gminie w I półroczu 2018 roku, zlogarytmowana z uwagi na prawoskośność rozkładu (zmienna BDL GUS dla 2018 roku);
- 5) *typ_gminy* – zmienna czynnikowa; przyjmuje wartość 1 dla gmin miejskich, 2 dla gmin wiejskich, 3 dla gmin miejsko-wiejskich (kategoria referencyjna) (zmienna PKW dla 2018 roku).

Jak wspomnieliśmy wyżej, dobór predyktorów był próbą operacjonalizacji kodów z badania jakościowego. Uznaliśmy, że zmienną najlepiej operacjonalizującą przewagę konkurencyjną będzie margines zwycięstwa WBP w 2014 roku oraz fakt jego zwycięstwa w I turze głosowania. Z kolei w przypadku zadowolenia z realizowanych przez WBP inwestycji włączyliśmy do modelu zmienną opisującą udział w wydatkach na drogi publiczne w analizowanych gminach – uważamy mianowicie, że zmienna ta może być dobrą aproksymantą zadowolenia mieszkańców z realizowanych przez WBP inwestycji. Dodatkowo wybory niekonkurencyjne WBP w 2018 roku ilustrujemy za pomocą wykresów pudełkowych, dotyczących wyborów (nie)konkurencyjnych WBP 2018 w zależności od marginesu zwycięstwa w wyborach 2014 oraz wyborów (nie)konkurencyjnych WBP 2018 w zależności od poparcia dla zwycięskiego WBP w wyborach 2014.

Na koniec zamieszczamy mapy ilustrujące gminy z wyborami niekonkurencyjnymi WBP w latach 2002–2018, aby ukazać (nie)istnienie przestrzennych zróżnicowań w występowaniu zjawiska elekcji niekonkurencyjnych.

Badania ilościowe – wyniki

W tej części artykułu dokonamy ilościowej interpretacji zjawiska wyborów niekonkurencyjnych wójtów w 2018 roku. Tabela 3 przedstawia specyfikację modelu regresji logistycznej dla zmiennej zależnej będącej szansą wystąpienia tylko jednego kandydata w wyborach WBP (wybory niekonkurencyjne – 1). Jako kategorię odniesienia (0) potraktowano tutaj sytuację elekcji konkurencyjnej (liczba kandydatów większa lub równa 2).

Tabela 3. Specyfikacja modelu regresji logistycznej dla zmiennej zależnej *wybory_niekonkurencyjne*

Parametry modelu			
Zmienne niezależne	B	Błąd standardowy	Exp(B)
<i>Margines_zwycięstwa</i>	0,0382***	0,003	1,039
<i>Tura(1)</i>	0,367*	0,172	1,443
<i>Wydatki_drogi</i>	0,014	0,012	1,014
<i>Log2_ludność</i>	-0,283***	0,078	0,753
<i>Typ_gminy(1)</i>	-0,935**	0,337	0,392
<i>Typ_gminy(2)</i>	0,090	0,170	1,094
Stała	0,486	1,069	1,625
N	2474		
R-kwadrat Nagelkerkego	0,174		
-2 logarytm wiarygodności	1653,004		
Uwaga 1	* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$		
Uwaga 2	Dla zmiennych czynnikowych <i>typ_gminy</i> oraz <i>tura_2014</i> kategorie referencyjne zmiennej przyjęte w modelach to, odpowiednio, <i>typ_gminy</i> = 3 (gminy miejsko-wiejskie) oraz <i>tura</i> = 2 (2 tura wyborów)		

Źródło: opracowanie własne.

Powyższy model wykazuje istotność statystyczną dla niemal wszystkich włączonych do niego zmiennych niezależnych. I tak zmiennymi silnie warunkującymi wybory niekonkurencyjne są zmienne *margines_zwycięstwa* oraz *tura_1*, a więc zmienne mierzące przewagę konkurencyjną. W przypadku zmiennej *margines_zwycięstwa* kierunek zależności jest zgodny z przewidywaniami – szansa wystąpienia wyborów niekonkurencyjnych jest większa, jeżeli w elekcji ją poprzedzającej WBP zdystansował

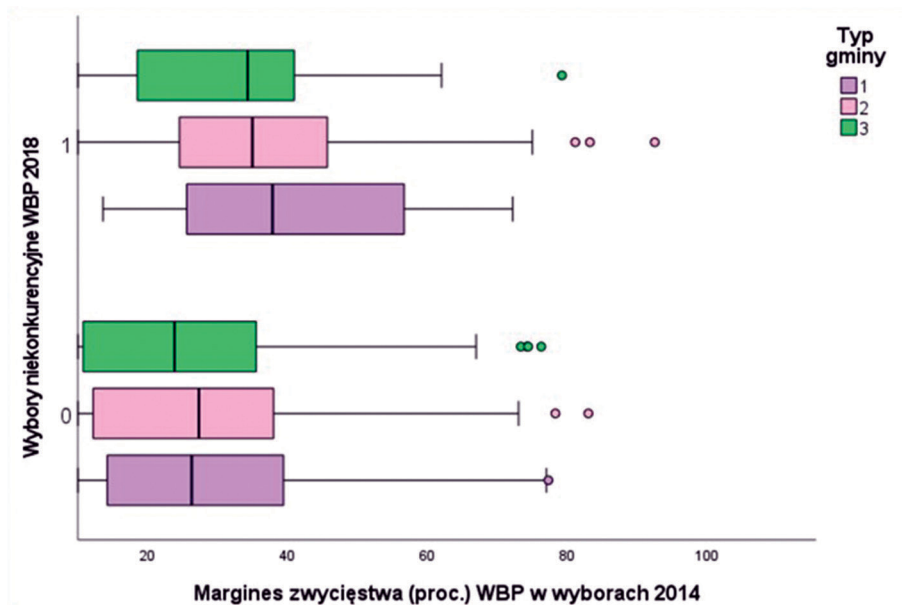
poparciem swoich rywali; podobnie na te szanse wpływa fakt jego zwycięstwa w I turze głosowania w elekcji poprzedzającej elekcję niekonkurencyjną. Jak pokazuje model, zwycięstwo w I turze głosowania zwiększa o 44% szansę wystąpienia wyborów niekonkurencyjnych w kolejnej elekcji.

Z modelu wynika ponadto, że zmienną silnie warunkującą wybory niekonkurencyjne WBP jest wielkość gminy (zmienna *log2_ludność*). Kierunek relacji tych zmiennych jest ujemny, co oznacza, że im mniejsza gmina, tym większa szansa na wystąpienie elekcji niekonkurencyjnej. Obserwacja ta jest zgodna z dobrze rozpoznanym w literaturze wpływem wielkości gminy na zachowania wyborcze (Dahl, Tufte, 1973), w tym na zjawisko wyborów niekonkurencyjnych WBP (Gendźwiłł, 2020). Ponadto model dostarcza argumentów za twierdzeniem, że w gminach miejskich, jeżeli kontrolujemy pozostałe zmienne włączone do modelu (w tym głównie wielkość gminy), prawdopodobieństwo wyborów niekonkurencyjnych jest mniejsze względem gmin typu 3 (tj. gmin miejsko-wiejskich).

Co jednak zaskakujące, model nie potwierdza znaczenia zmiennej *wydatki_drogi* dla wyjaśnienia zjawiska wyborów niekonkurencyjnych – zmienna jest nieistotna statystycznie. Przypomnijmy, że zmienną tę włączyliśmy do modelu jako zmienną *proxy* zadowolenia mieszkańców z realizowanych przez WBP inwestycji. Czy to znaczy, że przekonanie to nie ma znaczenia dla zjawiska wyborów niekonkurencyjnych? Odpowiedź twierdząca na to pytanie jest nie do końca uzasadniona. Zadowolenie mieszkańców może mieć bowiem charakter subiektywny, a więc trudno mierzalny. W świetle dowodów z badań jakościowych nie mamy co do tego wątpliwości – zadowolenie z polityki inwestycyjnej WBP jest pochodną zadowolenia z ogólnego rozwoju gospodarczego (w tym wielu inwestycji współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej), który w ostatnich latach przebiegał bardzo intensywnie w naszym kraju. Urzędujący WBP byli beneficjentami ekonomicznego dobrobytu w tym sensie, że wyborcy pośrednio przypisali im sprawczość za ten rozwój.

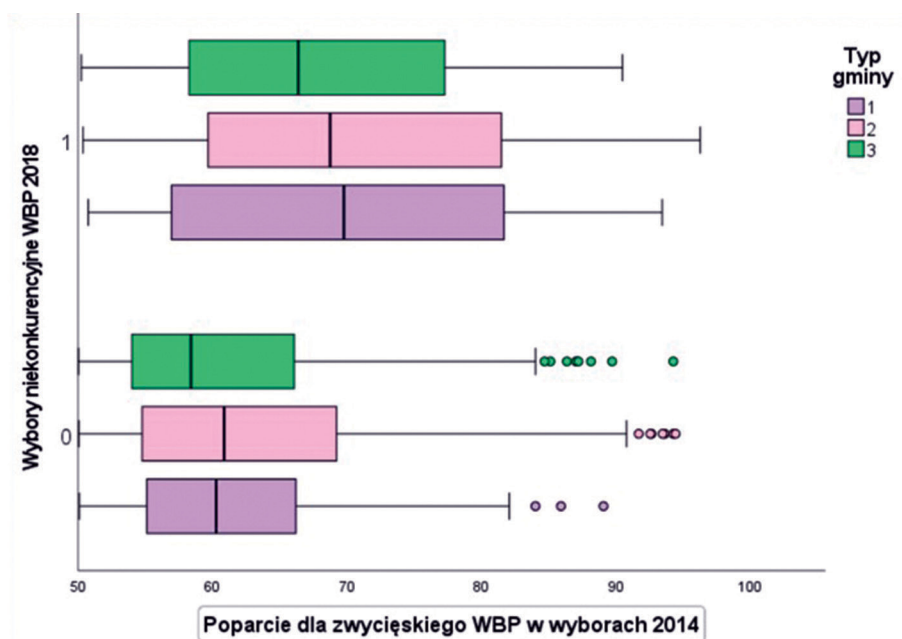
Spójrzmy jeszcze na wykresy pudełkowe przedstawiające rozkłady dla zmiennych określających przewagę konkurencyjną. Na rysunkach 1 oraz 2 przedstawiliśmy dwie zmienne. Pierwsza to znana już z modelu zmienna *margines_zwycięstwa*, opisująca wielkość przewagi, jaką kandydat wyłoniony w 2018 roku miał w elekcji poprzedzającej (2014); druga zmienna to zmienna *poparcie*, obrazująca procent głosów, które zdobył WBP wybrany w 2014 roku.

Rysunek 1. Wybory (nie)konkurencyjne WBP 2018 w zależności od marginesu zwycięstw w wyborach 2014

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Wybory (nie)konkurencyjne WBP 2018 w zależności od poparcia dla zwycięskiego WBP w wyborach 2014

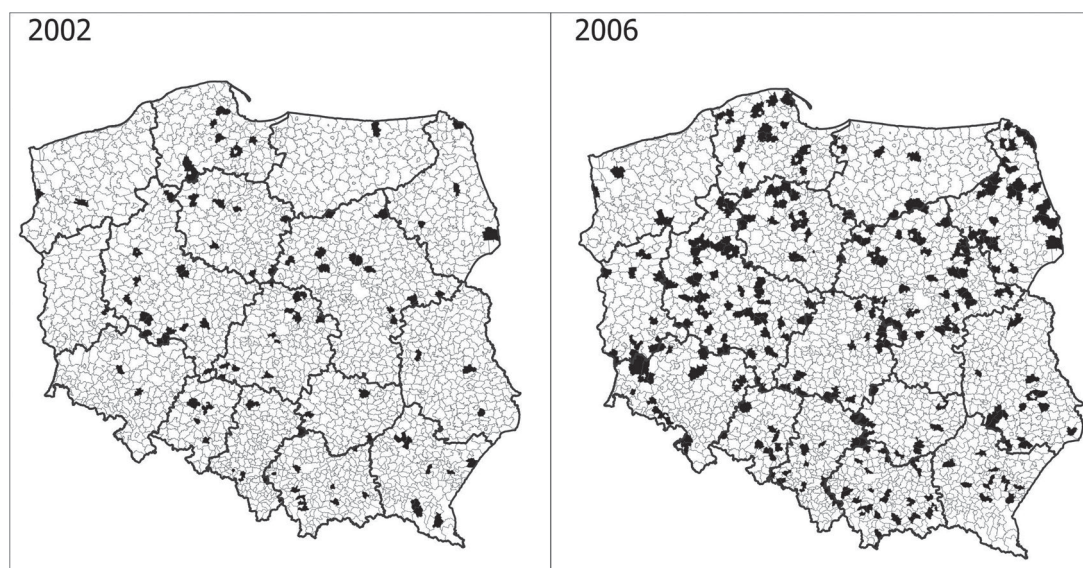

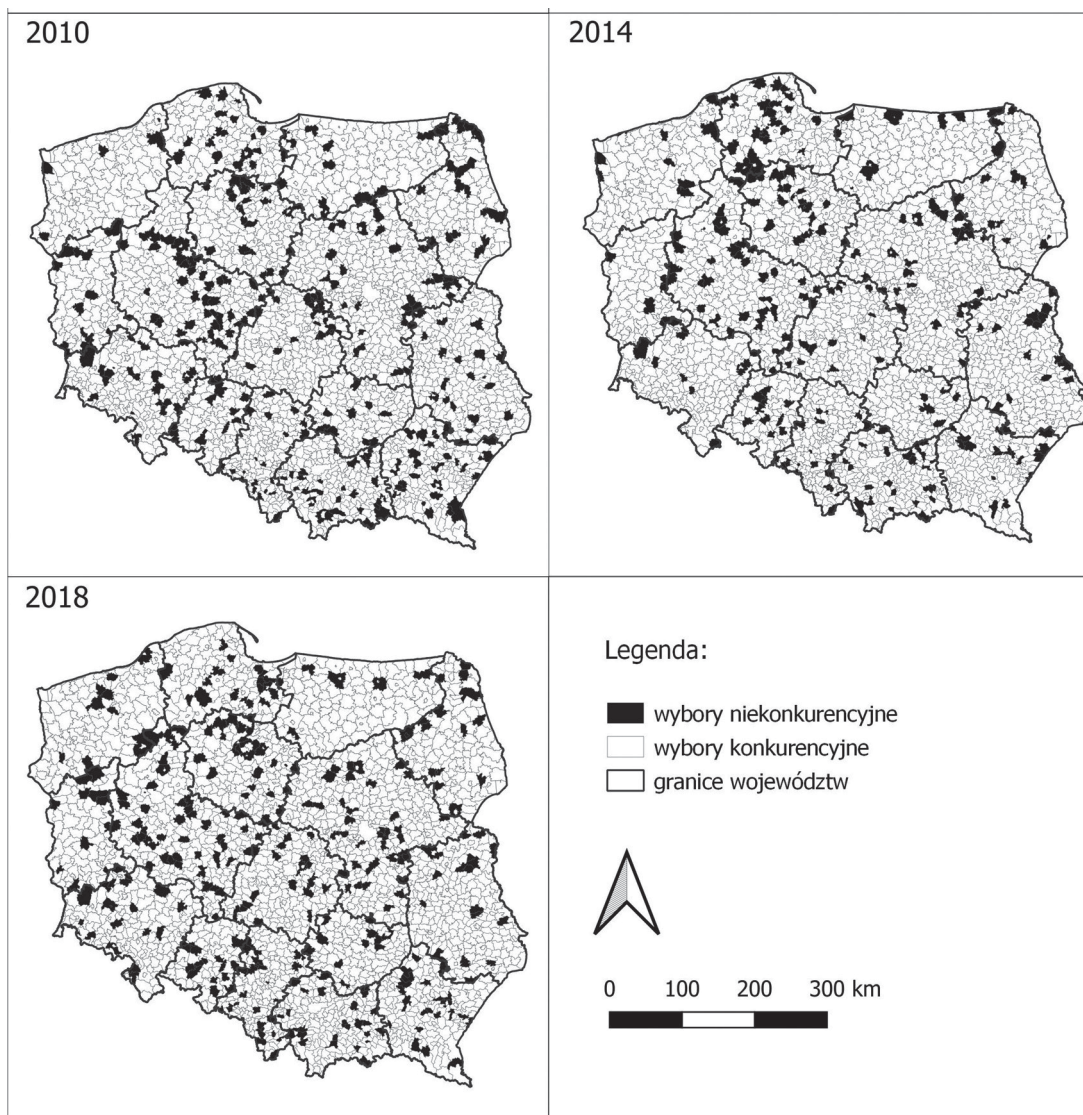
Źródło: opracowanie własne.

Analiza wykresów pudełkowych przynosi dwie ważne obserwacje. Po pierwsze, widzimy, że kandydaci, którzy nie mieli kontrkandydatów w 2018 roku, cieszyli się w poprzedniej elekcji przeciętnie większym marginesem zwycięstwa (tj. różnicą pomiędzy zwycięzcą a pierwszym przegranym), a także większą liczbą zdobytych głosów (wyrażoną w proc.) niż kandydaci, którzy w elekcji poprzedzającej mieli kontrkandydatów. Widzimy także – choć to zdecydowanie mniej istotna obserwacja – że w grupie gmin miejskich margines zwycięstwa (rysunek 1) oraz uzyskane poparcie w 2014 roku (rysunek 2) są nieznacznie większe dla kandydatów niekonkurencyjnych niż kandydatów, którzy mieli konkurentów w wyborach samorządowych 2018.

Posiłkując się wiedzą o wyborach niekonkurencyjnych w państwach kręgu anglosaskiej kultury polityczno-prawnej, postanowiliśmy również sprawdzić, czy zjawisko niekonkurencyjnych WBP cechuje – podobnie jak w USA, Australii, Wielkiej Brytanii – przestrzenne zróżnicowanie. Rysunek 3 przedstawia mapy dla wyborów niekonkurencyjnych WBP w pięciu kolejnych elekcjach w latach 2002–2018. Wizualizacje dowodzą, że nie występuje raczej przestrzenne zróżnicowanie; widzimy jednak, że najwięcej wyborów niekonkurencyjnych odnotowano w 2018 roku. Wątek przestrzennych zróżnicowań wymagałby jednak weryfikacji statystycznej – np. uwzględnienia w analizie regresji logistycznej wpływu zaborów (zwłaszcza zaboru pruskiego) na zjawisko wyborów niekonkurencyjnych (zob. Gendźwiłł, 2020: 237). Jako że wpływ ten nie został zasygnalizowany w trakcie indagacji, nie został ostatecznie włączony do modelu regresji.

Rysunek 3. Gminy z jednym kandydatem w wyborach samorządowych w latach 2002–2018

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

W artykule przedstawiliśmy wyniki badań terenowych dotyczących zjawiska wyborów niekonkurencyjnych WBP i skonfrontowaliśmy je z danymi zastanymi za pomocą prostych analiz statystycznych. Na potrzeby nakreślonego problemu badawczego – tj. wpływu przewagi konkurencyjnej na zjawisko wyborów niekonkurencyjnych – sformułowaliśmy dwie robocze hipotezy badawcze: pierwszą – mówiącą, że respondenci wskazują, poprzez własne operacjonalizacje, przewagę konkurencyjną WBP jako główną przyczynę wyborów niekonkurencyjnych; drugą – że zidentyfikowane w badaniu terenowym przyczyny znajdują systematyczne potwierdzenie w analizie ilościowej danych zastanych (dane PKW oraz BDL GUS).

W wyniku przeprowadzonych analiz udało się ustalić, że zjawisko wyborów niekonkurencyjnych WBP jest związane z tzw. przewagą konkurencyjną, czyli rentą wyborczą z tytułu sprawowania funkcji władza gminy. Respondenci bardzo często wskazywali na dwa rodzaje tej przewagi – margines zwycięstwa oraz fakt zwycięstwa urzędującego WBP w poprzedniej elekcji w I turze. Te dwa czynniki mają skutecznie odstraszać potencjalnych kontrkandydatów od zamysłu kandydowania. Wpływ tych zmiennych potwierdziła analiza regresji logistycznej, która wykazała dużą istotność statystyczną. Podobne wnioski wynikają z analizy wykresów pudełkowych.

Podczas wywiadów respondenci z reguły wskazywali, że brak kontrkandydatów w wyborach w 2018 roku był konsekwencją wielu zrealizowanych przez WBP inwestycji – np. budowy dróg, remontów bieżących szkół i obiektów użyteczności publicznej czy instalacji oświetlenia ulicznego. Wątek ten nie znalazł jednak, jako jedyny, potwierdzenia w analizie regresji; zmienna opisująca udział wydatków w budżecie gminy na drogi publiczne (aproksymanta zadowolenia mieszkańców z inwestycji WBP) okazała się nieistotna statystycznie. Założyć tym samym należy, że zadowolenie ze zrealizowanych inwestycji to dość subiektywne odczucie, przekładające się jednak na szacowanie szans wyborczych innych kandydatów przez mieszkańców indagowanych jednostek.

Wyniki analizy regresji potwierdziły także wpływ wielkości gminy na zjawisko wyborów niekonkurencyjnych WBP. Cecha tak była wskazywana głównie przez respondentów zaliczonych do grupy wyborców bardziej związanych z lokalnym układem władzy. Analizując wyniki modelu, zmienna dotycząca wielkości gminy wraz ze zmienną *margines_zwycięstwa* wykazała najwyższe poziomy istotności statystycznej ($p < 0,001$), a więc wpływ tych zmiennych na zjawisko wyborów niekonkurencyjnych z pewnością nie jest przypadkowy.

Przeprowadzone przez nas badania nie wyczerpują całości zagadnień związanych z wyborami niekonkurencyjnymi WBP. Uzupełniają jednak wiedzę o ważne składowe zjawiska, w tym kwestię przewagi konkurencyjnej oraz subiektywnie formułowanego przez respondentów zadowolenia z realizowanej przez niekonkurencyjnych WBP polityki inwestycyjnej. W przyszłości warto byłoby przeprowadzić badanie lepiej operacjonalizujące kwestię poczucia zadowolenia z inwestycji. Pomocne w tym zakresie byłyby zapewne zmienne dotyczące wydatków majątkowych w gminie w przeliczeniu na głowę mieszkańca, w szczególności zaś wydatków majątkowo-inwestycyjnych. Warto też rozważyć wprowadzenie innych zmiennych do analiz regresyjnych lub zaproponować badanie quasi-eksperymentalne (np. metodę *difference-in-differences*).

Bibliografia

Abramowitz Alan, Alexander Brad, Gunning Matthew (2006), *Don't Blame Redistricting for Uncompetitive Elections*, „Political Science and Politics”, vol. 39(1), s. 87–90, <https://doi.org/10.1017/S1049096506060185>

Aggarwal Reena, Dahiya Sandeep, Prabhala Naqpuranand (2019), *The power of shareholder votes: Evidence from uncontested director elections*, „Journal of Financial Economics”, vol. 133(1), s. 134–153, <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2018.12.002>

- Ananth Pur Kripa (2007), *Rivalry or Synergy? Formal and Informal Local Governance in Rural India*, „Development and Change”, vol. 38(3), s. 401–421, <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2007.00417.x>
- Ansolabehere Stephen, Snyder James (2002), *The Incumbency Advantage in US Elections: An Analysis of State and Federal Offices, 1942–2000*, „Election Law Journal”, vol. 1(3), s. 315–338, <https://doi.org/10.1089/153312902760137578>
- Antoszewski Andrzej (2019), *Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Pawła Stępnia pt. Wybory niekonkurencyjne do organów stanowiących samorządu terytorialnego w Polsce*, https://www.wsmip.uni.lodz.pl/fileadmin/Wydzialy/Wydzial_Studiow_Miedzynarodowych_i_Politologicznych/wydzial/awansowe/doktorskie/stepien/SP_rec-AA.pdf [dostęp: 21.11.2021].
- Antoszewski Andrzej, Herbut Ryszard (1997), *Demokracje zachodnioeuropejskie: analiza porównawcza*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Babbie Earl (2013), *Podstawy badań społecznych*, przełożył Witold Betkiewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bartnicki Sławomir (2016), *Uwarunkowania przewagi kandydatów w wyborach bezpośrednich do gminnej egzekutywy*, „Acta Politica Polonica”, nr 36, s. 35–48, <https://doi.org/10.18276/ap.2016.36-03>
- Bartnicki Sławomir (2017), *Egzemplifikacja efektu inkumbenta w wyborach bezpośrednich kierowników gminnej egzekutywy w Polsce i jego strukturalne uwarunkowania*, „Acta Politica Polonica”, nr 41, s. 55–68, <https://doi.org/10.18276/ap.2017.41-04>
- Bartnicki Sławomir (2018), *Uwarunkowania szans wyborczych ubiegających się o reelekcję wójtów i burmistrzów w wyborach w 2014 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, nr 25(1), s. 133–155, <https://doi.org/10.17951/k.2018.25.1.133>
- Bartnicki Sławomir (2019a), *Głosowanie klientelizmem pisane, czyli jak zwiększać szanse reelekcji w wyborach wójtów i burmistrzów*, „Studia Socjologiczne”, nr 232(1), s. 65–93.
- Bartnicki Sławomir (2019b), *Czy wpisy na wniosek do rejestru stałego wyborców w gminach wpływają na wyniki wyborów organu wykonawczego gmin?*, „Przegląd Socjologiczny”, nr 68(1), s. 39–75.
- Basham Patrick, Polhill Dennis (2005), *Uncompetitive elections and the American political system*, „Policy Analysis”, no. 547, <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa547.pdf> [dostęp: 25.09.2022].
- Blais André, Dobrzyńska Agnieszka (1998), *Turnout in Electoral Democracies*, „European Journal of Political Research”, vol. 33(2), s. 239–261, <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00382>
- Blais André, Lago Ignacio (2009), *A general measure of district competitiveness*, „Electoral Studies”, vol. 28(1), s. 94–100, <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2008.07.007>
- Bogdanor V. (2011), *2011 English Local Election*, <https://www.electoral-reform.org.uk/latest-news-and-research/publications/2011-english-local-elections/> [dostęp: 25.09.2022].
- Butler David, Howard Penniman, Austin Ranney (1981), *Electoral systems. Democracy at the polls: A comparative study of competitive national elections*, Washington–London: American Enterprise Institute for Public Policy Research.
- Buus Niels, Perron Amelie (2020), *The quality of quality criteria: Replicating the development of the Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (COREQ)*, „International Journal of Nursing Studies”, vol. 102, s. 1–8, <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2019.103452>
- Caramani Daniele (2003), *The End of Silent Elections: The Birth of Electoral Competition, 1832–1915*, „Party Politics”, vol. 9(4), s. 411–443, <https://doi.org/10.1177/135406880394001>

Carey John, Niemi Richard, Powell Lynda (2000), *Incumbency and the Probability of Reelection in State Legislative Elections*, „Journal of Politics”, vol. 62(3), s. 671–700, <https://doi.org/10.1111/0022-3816.00029>

Chandra Yanto, Shang Liang (2019), *Qualitative Research Using R: A Systematic Approach*, Singapore: Springer, <https://doi.org/10.1007/978-981-13-3170-1>

Converse Philip, Clausen Aage, Miller Warren (1965), *Electoral Myth and Reality: The 1964 Election*, „The American Political Science Review”, vol. 9(2), s. 321–336, <https://doi.org/10.2307/1953052>

Cox Gary (1999), *Electoral rules and electoral coordination*, „Annual Review of Political Science”, vol. 2(1), s. 145–161, <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.145>

Cox Gary, Katz Jonathan (1996), *Why Did the Incumbency Advantage in US House Elections Grow?*, „American Journal of Political Science”, vol. 40(22), s. 478–497, <https://doi.org/10.2307/2111633>

Cox Gary, Katz Jonathan (2002), *Elbridge Gerry's Salamander: The Electoral Consequences of the Reapportionment Revolution*, London: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606212>

Cox Gary, Morgenstern Scott (1995), *The incumbency advantage in multimember districts: Evidence from the US States*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 20(3), s. 329–349.

Cox Gary, Fiva Jon, Smith Daniel (2020), *Measuring the Competitiveness of Elections*, „Political Analysis”, vol. 28(2), s. 168–185, <https://doi.org/10.1017/pan.2019.28>

Dahl Robert A. (1995), *Demokracja i jej krytycy*, przełożył Stefan Amsterdamski, Kraków: Wydawnictwo Znak.

Dahl Robert, Tufte Edward (1973), *Size and democracy*, Stanford: Stanford University Press.

Diamond Larry (2002), *Elections Without Democracy: Thinking About Hybrid Regimes*, „Journal of Democracy”, vol. 13(2), s. 21–35, <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0025>

Endersby James, Galatas Steven, Rackaway Chapman (2002), *Closeness Counts in Canada: Voter Participation in the 1993 and 1997 Federal Elections*, „The Journal of Politics”, vol. 64(2), s. 610–631, <https://doi.org/10.1111/1468-2508.00143>

Flis Jarosław, Stolicki Dariusz (2017), *JOW-y w gminach: lokalne partie władzy a nowe reguły rywalizacji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 79(3), s. 253–266, <https://doi.org/10.14746/rpeis.2017.79.3.20>

Flis Jarosław, Gendźwił Adam, Stolicki Dariusz (2018), *Rywale władzy: doświadczenia i szanse samorządowych pretendentów*, „e-Politikon”, nr 26, s. 33–64.

Franklin Mark (2004), *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*, London: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511616884>

Gajdos Artur (2018), *Analiza wyników wyborów prezydentów, burmistrzów i wójtów w latach 2002–2018*, „Raport NIST”, nr 5, s. 1–20.

Gelman Andrew, King Gary (1990), *Estimating Incumbency Advantage without Bias*, „American Journal of Political Science”, vol. 34(4), s. 1142–1164, <https://doi.org/10.2307/2111475>

Gendźwił Adam (2015), *Zmiany niezauważone? O tym, jak zadziałały jednomandatowe okręgi wyborcze w wyborach do rad gmin w 2014 roku*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.

Gendźwiłł Adam (2017) *Różne wybory, różne elektoraty? Specyfika uczestnictwa w wyborach lokalnych*, „Studia Socjologiczne”, nr 224(1), s. 81–102.

Gendźwiłł Adam (2020), *Wybory lokalne w Polsce: uczestnictwo, konkurencja i reprezentacja polityczna w demokracjach mniejszej skali*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Gendźwiłł Adam, Żółtak Tomasz, Rutkowski Jakub (2015), *Niekonkurencyjne wybory, brakujący kandydaci. Dlaczego niektóre komitety wyborcze nie wystawiają kandydatów na burmistrzów?*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 4(62), s. 64–79.

Hogan Robert (2004), *Challenger Emergence, Incumbent Success, and Electoral Accountability in State Legislative Elections*, „The Journal of Politics”, vol. 66(4), s. 1283–1303, <https://doi.org/10.1111/j.0022-3816.2004.00300.x>

Jackman Robert (1987), *Political Institutions and Voter Turnout in the Industrial Democracies*, „American Political Science Review”, vol. 81(2), s. 405–423, <https://doi.org/10.2307/1961959>

Jankowski Michael, Müller Stefan (2021), *The incumbency advantage in second-order PR elections: Evidence from the Irish context, 1942–2019*, „Electoral Studies”, vol. 71, <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102331>

Kjaer Ulrik (2007), *The decreasing number of candidates at Danish local elections: Local democracy in crisis?*, „Local Government Studies”, vol. 33(2), s. 195–213, <https://doi.org/10.1080/03003930701198599>

Konisky David, Ueda Michiko (2011), *The Effects of Uncontested Elections on Legislator Performance*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 36(2), s. 199–229, <https://doi.org/10.1111/j.1939-9162.2011.00011.x>

Lay Cornelis, Hanif Hasrul, Rohman Noor (2017), *The Rise of Uncontested Elections in Indonesia: Case Studies of Pati and Jayapura*, „Contemporary Southeast Asia”, vol. 39(3), s. 427–448, <https://doi.org/10.1355/cs39-3b>

Lee David (2008), *Randomized experiments from non-random selection in U.S. House elections*, „Journal of Econometrics”, vol. 142(2), s. 675–697, <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.004>

Levitsky Steven, Way Lucan (2002), *Elections Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism*, „Journal of Democracy”, vol. 13(2), s. 51–65, <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0026>

Lindell Noah (2017), *One Person, No Votes: Unopposed Candidate Statutes and the State of Election Law*, „Wisconsin Law Review”, no. 5, s. 885–954.

Mazurkiewicz Marek (2020), *Wybory niekonkurencyjne w Polsce na poziomie lokalnym – wstępne oceny*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 21(79), s. 97–113.

Mazurkiewicz Marek (2021), *Non-competitive Elections at the Local Level and the Incumbency Advantage of Mayors—Research Experiences from Poland*, „Lex Localis – Journal of Local Self-Government”, vol. 19(4), s. 1015–1041, [https://doi.org/10.4335/19.3.1015-1041\(2021\)](https://doi.org/10.4335/19.3.1015-1041(2021))

Michalak Bartłomiej, Sokala Andrzej, Uziębło Piotr (2013), *Leksykon prawa wyborczego i referendalnego oraz systemów wyborczych*, Warszawa: Wolters Kluwer.

Nohlen Dieter (2004), *Prawo wyborcze i system partyjny: o teorii systemów wyborczych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Rallings Colin, Thrasher Michael, Denver David (2005), *Trends in local elections in Britain, 1975–2003*, „Local Government Studies”, vol. 31(4), s. 393–413, <https://doi.org/10.1080/03003930500136725>

Redmond Paul, Regan John (2015), *Incumbency advantage in a proportional electoral system: A regression discontinuity analysis of Irish elections*, „European Journal of Political Economy”, vol. 38, s. 244–256, <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2015.03.002>

Sartori Giovanni (1994), *Teoria demokracji*, przełożył Piotr Amsterdamski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Sartori Giovanni (2005), *Parties and party systems: A framework for analysis*, Colchester: ECPR Press.

Schumpeter Joseph (1995), *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*, przełożył Michał Rusiński, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Sharman Campbell (2003), *Uncontested Seats and the Evolution of Party Competition: The Australian Case*, „Party Politics”, vol. 9(6), s. 679–702, <https://doi.org/10.1177/13540688030096002>

Skotnicki Krzysztof (2007), *Wpływ funkcji wyborów na prawo wyborcze i system wyborczy. Zarys problematyki*, „Przegląd Sejmowy”, nr 2(79), s. 11–28.

Squire Peverill (1989), *Competition and uncontested seats in US House elections*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 14(2), s. 281–295.

Squire Peverill (1992), *Legislative professionalization and membership diversity in state legislatures*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 17(1), s. 69–79.

Squire Peverill (2000), *Uncontested seats in state legislative elections*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 25(1), s. 131–146.

Stępień Paweł (2021), *Wybory bez wyborów. Niekonkurencyjne elekcje do rad gminnych w Polsce*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Stępień Paweł, Pierzgalski Michał (2022), *Wybory niekonkurencyjne – dowody z elekcji lokalnych w Polsce*, „Studia Socjologiczne”, nr 2(245), s. 191–218.

Tong Allison, Sainsbury Peter, Craig Jonathan (2007), *Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups*, „International Journal for Quality in Health Care”, vol. 19(6), s. 349–357, <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzm042>

Trounstein Jessica (2011), *Evidence of a Local Incumbency Advantage*, „Legislative Studies Quarterly”, vol. 36(2), s. 255–280, <https://doi.org/10.1111/j.1939-9162.2011.00013.x>

Turska-Kawa Agnieszka, Wojtasik Waldemar (2020), *Incumbency Advantage in the Context of Electoral Manipulation. Experiences of Local Elections in Poland*, „Lex Localis – Journal of Local Self-Government”, vol. 18(4), s. 647–674, [https://doi.org/10.4335/18.3.647-674\(2020\)](https://doi.org/10.4335/18.3.647-674(2020))

Wrighton Mark, Squire Peverill (1997), *Uncontested Seats and Electoral Competition for the U.S. House of Representatives Over Time*, „The Journal of Politics”, vol. 59(2), s. 452–468, <https://doi.org/10.1017/S0022381600053524>

Aneks

Lista kontrolna COREQ z realizacji terenowej

Domena I – dane ankietera		
1	Ankieter	Paweł Stępień
2	Kwalifikacje; stopień naukowy	Dr
3	Zawód	Pracownik naukowo-dydaktyczny – Uniwersytet Łódzki
4	Płeć	M
5	Doświadczenie	Znajomość metodologii badań jakościowych Zgoda Komisji ds. bioetyki badań naukowych Uniwersytetu Łódzkiego na prowadzenie badań naukowych z udziałem ludzi
6	Czy relacja z respondentem była nawiązana przed wywiadem?	Nie
7	Wiedza respondenta o ankiecie	Przekazano dane personalne, miejsce zatrudnienia oraz cel badań – tytuł oraz nr projektu; wyjaśniono pojęcie wyborów niekonkurencyjnych
8	Charakterystyka ankietera	Nie dotyczy
Domena II – projekt badania		
9	Metodologia	Badanie jakościowe; wywiad pogłębiony częściowo ustrukturyzowany, rejestrowany za pomocą dwóch urządzeń Olympus WS-852, Dell Inspiron 5625-6426
10	Liczba respondentów, z którymi podjęto próbę badania	80
11	Podejście badawcze	Wywiad bezpośredni, przeprowadzony twarzą w twarz
12	Liczba respondentów faktycznie biorących udział w badaniu	61
13	Liczba odmów	21
14	Miejsce zbierania badań	Dom lub miejsce postronne (np. altanka, garaż, park)
15	Obecność osób postronnych	Nie
16	Charakterystyka respondentów	Dobór respondentów na zasadzie śnieżnej kuli, mieszkańcy indagowanej społeczności w różnym wieku (wyłącznie osoby pełnoletnie); wśród respondentów znalazły się zarówno osoby związane z lokalnym systemem politycznym (np. wójt, radni, liderzy opinii), jak i zwykli mieszkańcy na co dzień stroniący od aktywności politycznej

17	Badanie pilotażowe	Tak
18	Ponowne wywiady	Nie
19	Rejestracja wywiadów	Tak, za pomocą dwóch urządzeń WS-852 Olympus, Dell Inspiron 5625-6426
20	Notatki odręczne	Tak
21	Czas wywiadu	Zaplanowany na około 1 godz.
22	Nasylenie danych	Tak
23	Transkrypcja wywiadu do autoryzacji respondenta	Nie
Domena III – analiza		
24	Liczba kodów	184
25	Opis kodów	Tak
26	Sposób kodowania	Kody nadawane po zrealizowaniu wszystkich wywiadów
27	Oprogramowanie	Wspomagająco MAXQDA
28	Uczestnik sprawdzający nagranie	Nie
29	Używanie cytatów	Tak
30	Zbieżność danych i wniosków	Nie dotyczy
31	Przejrzystość głównych wątków	Nie dotyczy
32	Przejrzystość pobocznych wątków	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie kryteriów raportowania wyników badań jakościowych, zaproponowanych przez Tong, Sainsbury'ego i Craiga (2007).

Materiały dodatkowe

Na potrzeby replikacji wyników badania baza danych jest dostępna on-line na platformie Dropbox; link do folderu z materiałami do replikacji badania można uzyskać, pisząc na adres pawel.stepien@wsmip.uni.lodz.pl.

Cytowanie

Paweł Stępień, Michał Pierzgalski (2023), *Wybory niekonkurencyjne w Polsce – wyniki badań terenowych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. XIX, nr 1, s. 60–89, <https://doi.org/10.18778/1733-8069.19.1.04>

Uncontested Seats in Poland: Results of a Field Research

Abstract: In democratic elections, it happens that a plebiscite is held as a result of the so-called uncontested election (i.e. elections in which the number of candidates is not greater than the number of seats). In this article, we present the results of field research on the phenomenon of uncontested seats of Polish mayors (village and city mayors). We triangulate the methods; data collected in the field undergoes qualitative analysis, after which we confront the conclusions with data from the National Electoral Commission and the Local Data Bank of the Central Statistical Office of Poland. In the qualitative analysis, we use two-level variable coding and the inductive approach, while in the quantitative analysis, we use logistic regression and graphical methods (box-plots and maps). Our research shows that uncontested sets are conducive to a large margin of victory, first ballot, polity size (the number of inhabitants), and the inhabitants' subjective satisfaction with the investments made by mayors.

Keywords: uncontested seats, local elections, local government, Poland